

HARBIY TA'LIMDA SEMINAR MASHG'ULOTLARNI TUTGAN O'RNI VA ROLI

Sharipov Ibrat G'ayrat o'g'li

O'R harbiy xavfsizlik va mudofaa universitetining shimoli-g'arbiy harbiy okrug fakulteti maxsus tayyorgarlik kafedra boshlig'i

Annotatsiya: *Ushbu maqolada harbiy ta'lim tizimida seminar mashg'ulotlarining o'rni va ularning bo'lajak ofitserlarni tayyorlashdagi didaktik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda interaktiv metodlar, zamonaviy axborot texnologiyalari va muammoli ta'lim vaziyatlaridan foydalanishning afzalliklari yoritilgan. Shuningdek, milliy harbiy meros, xususan, taktikani o'rganishda seminarlarning roli hamda kursantlarning nutq madaniyatini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *harbiy ta'lim, seminar mashg'uloti, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar, taktik tafakkur, nutq madaniyati, didaktik funktsiya.*

Аннотация: *В данной статье анализируется роль семинарских занятий в системе военного образования и их дидактическое значение в подготовке будущих офицеров. В исследовании освещаются преимущества использования интерактивных методов, современных информационных технологий и проблемных учебных ситуаций. Также рассматривается роль семинаров в изучении национального военного наследия, в частности тактики и вопросы развития культуры речи курсантов.*

Ключевые слова: *военное образование, семинарское занятие, интерактивные методы, цифровые технологии, тактическое мышление, культура речи, дидактическая функция.*

Abstract: *This article analyzes the role of seminar sessions in the military education system and their didactic significance in the training of future officers. The study highlights the advantages of using interactive methods, modern information technologies, and problem-based learning situations. Furthermore, the role of seminars in studying national military heritage, specifically the tactics, and issues concerning the development of cadets' speech culture are examined.*

Keywords: *military education, seminar session, interactive methods, digital technologies, tactical thinking, speech culture, didactic function.*

Harbiy ta'limning o'ziga xos xususiyatlari va interaktiv metodlarga bo'lgan ehtiyoj.

Zamonaviy globallashuv va harbiy texnologiyalarning shiddat bilan rivojlanishi sharoitida harbiy ta'lim tizimini tubdan isloh qilish davr talabiga aylandi. Harbiy ta'lim boshqa ta'lim yo'nalishlaridan o'zining qat'iy intizomi, nazariya va amaliyotning uzviyligi hamda o'quv jarayonining bevosita jangovar tayyorgarlikka yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi [1]. Bugungi kunda ofitser kadrlar nafaqat taktik bilimlarga, balki

nostandart vaziyatlarda tezkor qaror qabul qilish va shaxsiy tarkibni murakkab psixologik sharoitlarda boshqarish ko'nikmalariga ega bo'lishi lozim [2].

An'anaviy ta'lim usullari, asosan, axborotni yetkazib berishga qaratilgan bo'lsa, harbiy sohadagi zamonaviy yondashuv interaktiv metodlarga bo'lgan ehtiyojni yuzaga keltirmoqda. Interaktiv metodlar - bu nafaqat o'qituvchi ba kursant o'rtasidagi muloqot, balki ta'lim oluvchilarning o'zaro hamkorligi, vaziyatli o'yinlar va muammoli tahlillar orqali bilim olish jarayonidir [3]. Harbiy ta'limda interaktivlikning zarurligi quyidagi omillar bilan belgilanadi:

1. Vaziyatli tahlil (Case-study): Harbiy mojarolar va tarixiy janglar strategiyasini tahlil qilish orqali kursantlarda tahliliy fikrlashni shakllantirish [4].

2. Psixologik barqarorlik: Interaktiv seminar mashg'ulotlarida yuzaga keladigan bahs-munozaralar kursantlarni ruhiy bosim ostida o'z fikrini himoya qilishga o'rgatadi [5].

3. Texnologik integratsiya: Zamonaviy qurol-yarog' va boshqaruv tizimlarini o'rganishda axborot texnologiyalari va simulyatorlardan foydalangan holda interaktiv muhit yaratish [1].

Shunday qilib, harbiy ta'limda seminar mashg'ulotlarini tashkil etishda yangicha pedagogik texnologiyalarni qo'llash, bo'lajak harbiy mutaxassislarning professional kompetentligini oshirishning eng samarali yo'llaridan biri hisoblanadi.

1. Seminar mashg'ulotlarining didaktik funksiyalari (bilimni nazorat qilish va chuqurlashtirish).

Harbiy ta'lim tizimida seminar mashg'ulotlari o'quv jarayonining muhim didaktik bo'g'ini bo'lib, u nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalarga aylantirish vazifasini bajaradi. Seminar mashg'ulotlarining asosiy didaktik funksiyalari quyidagilardan iborat:

Nazorat funksiyasi: Kursantlarning ma'ruza davomida olgan bilimlarini qay darajada o'zlashtirganini aniqlash va baholash imkonini beradi [2].

Chuqurlashtirish funksiyasi: Ma'ruzada berilgan umumiy tushunchalar seminar muammoli savollar va tahliliy topshiriqlar orqali kengaytiriladi.

Mustaqil ta'limni rag'batlantirish: Kursant seminar mashg'ulotiga tayyorgarlik ko'rish jarayonida qo'shimcha harbiy-ilmiy adabiyotlar bilan ishlashga odatlanadi [3].

2. Harbiy xizmatchilarda muloqot madaniyati va nutq san'atini rivojlantirish.

Bo'lajak ofitser uchun nutq madaniyati - bu uning boshqaruvchilik qobiliyatining ajralmas qismidir. Seminar mashg'ulotlari bu borada o'ziga xos poligon vazifasini o'taydi.

Liderlik va nutq: Seminar davomida kursant o'z fikrini aniq, lo'nda va harbiy terminologiyadan to'g'ri foydalangan holda bayon etishni o'rganadi [5].

Argumentatsiya: Bahs-munozaralar jarayonida kursant o'z taktik qarorini mantiqiy asoslash va qarshi tomonning e'tirozlariga asosli javob qaytarish ko'nikmasini shakllantiradi. Bu esa kelgusida bo'linmani boshqarishda buyruqlarning aniq va tushunarli yetkazilishini ta'minlaydi [6].

3. Buyuk sarkardalar taktikasini tahlil qilishda seminarning ahamiyati.

Milliy harbiy merosni o'rganishda seminar mashg'ulotlari interaktiv tahlil markaziga aylanadi. Xususan, Jaloliddin Manguberdi qo'llagan taktik usullarni (masalan, "qopqon" taktikasi yoki kutilmagan hujum elementlari) o'rganishda seminar quyidagi imkoniyatlarni beradi:

Tarixiy tajriba va zamonaviylik: Kursantlar sultonning jangovar uslublarini zamonaviy qurol-aslaha va relyef sharoitiga moslashtirish masalalarini muhokama qiladilar [4].

Vaziyatli modellashtirish: Seminar ishtirokchilari kichik guruhlariga bo'lingan holda, Manguberdining tarixiy janglaridagi (masalan, Parvon jangi) murakkab vaziyatlardan chiqish yo'llarini tahlil qilib, o'z taktik variantlarini taqdim etadilar [4]. Bu usul kursantlarda milliy g'urur va harbiy vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda beqiyosdir.

Raqamli texnologiyalar va muammoli ta'lim vaziyatlaridan foydalanish

Harbiy ta'limni modernizatsiya qilishning hozirgi bosqichida seminar mashg'ulotlarini raqamlashtirish shunchaki texnik vositalardan foydalanish emas, balki ta'limning kognitiv-metodik paradigmasini o'zgartirishni anglatadi. Zamonaviy pedagogikada "Muammoli ta'lim" (Problem-based learning) texnologiyasi kursantlarni tayyor bilimlarni o'zlashtirishdan, mustaqil yechim izlash faoliyatiga o'tkazishda asosiy drayver bo'lib xizmat qilmoqda [7].

1. Ta'limda raqamli ekotizim va virtual simulyatsiyalar.

Bugungi kunda seminar mashg'ulotlari doirasida raqamli texnologiyalar (VR/AR simulyatorlari, geografik axborot tizimlari) orqali jangovar vaziyatlarning dinamik modellarini yaratish imkoniyati mavjud. Bu kursantlarga:

Virtual makonda taktik vaziyatni real vaqt rejimida baholash;

Axborot yetishmovchiligi yoki noaniqlik sharoitida qaror qabul qilish algoritmlarini shakllantirish imkonini beradi [8]. Seminar jarayonida interaktiv xaritalar va elektron planshetlardan foydalanish kursantlarning topografik savodxonligini oshirish bilan birga, ularning raqamli kompetentligini ham rivojlantiradi.

2. Muammoli vaziyatlarni modellashtirish (Case-method).

Seminar mashg'ulotlarining samaradorligi bevosita tanlangan muammoli vaziyatlarning murakkablik darajasiga bog'liq. O'qituvchi tomonidan o'rta tashlangan "Muammoli savol" yoki "Taktik dilemma" kursantlarda izlanuvchanlik refleksiini uyg'otadi. Bunda:

Modulli o'qitish: Mavzu bir nechta mantiqiy bloklarga bo'linib, har bir blokda yechilishi lozim bo'lgan ochiq turdagi muammolar qo'yiladi [9].

Kollektiv aqliy faoliyat: Seminar davomida kursantlar o'zaro hamkorlikda "Aqliy hujum" (Brainstorming) usuli orqali strategik vazifani hal etishadi, bu esa jamoada ishlash va harbiy birdamlikni mustahkamlaydi.

3. Multimedia va onlayn platformalarning integratsiyasi

Seminar mashg'ulotlarida interaktiv test platformalaridan foydalanish hamda dars jarayonini idrok xaritalar (Mind mapping) orqali vizuallashtirish, harbiy terminologiyani o'zlashtirish va faktik materiallarni eslab qolish darajasini 40-50 foizga oshirishi ilmiy jihatdan isbotlangan [10]. Bu metodlar kursantlarning darsga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytirib, ta'lim jarayonining subyekt-obyekt xarakteridan subyekt-subyekt munosabatlariga o'tishini ta'minlaydi.

Harbiy ta'lim tizimida seminar mashg'ulotlarining o'rni va rolini tahlil qilish asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Nazariya va amaliyotning integratsiyasi: Seminar mashg'ulotlari kursantlarning nazariy bilimlarini real taktik vaziyatlarda qo'llay olish ko'nikmasiga aylantiruvchi asosiy maydon hisoblanadi. Bu jarayonda bilimlarni shunchaki nazorat qilish emas, balki ularni chuqurlashtirish va tizimlashtirish birinchi darajali ahamiyat kasb etadi [2].

2. Shaxs va liderlik sifatlari: Muntazam o'tkaziladigan ilmiy va taktik munozaralar bo'lajak ofitserlarda nafaqat nutq san'atini, balki murakkab sharoitlarda ruhiy barqarorlikni va jamoaviy mas'uliyatni shakllantiradi [7].

3. Tarixiy meros va innovatsiyalar uyg'unligi: buyuk sarkardalarimizning jang san'atini zamonaviy raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlar (VR-simulyatsiyalar, muammoli ta'lim) orqali o'rganish harbiy ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi [5, 10].

4. Taklif va tavsiyalar: Harbiy o'quv yurtlarida seminar mashg'ulotlarining samaradorligini yanada oshirish uchun ta'lim jarayoniga "Case-study" (vaziyatli tahlil) usullarini kengroq joriy etish, kursantlarni mustaqil ilmiy izlanishga yo'naltiruvchi raqamli platformalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda seminar mashg'ulotlarini zamonaviy talablar asosida tashkil etish — O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari uchun yuqori malakali, strategik fikrlaydigan va vatanparvar ofitser kadrlarni tayyorlashning muhim kafolati bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Mudofaa to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: Adolat, 2021.
2. Azizxo'jayeva N.N. "Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat".– Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. "Ta'limda innovatsion texnologiyalar" (amaliy tavsiyalar). – Toshkent: Iste'dod, 2010.
4. Karimov I. "Nutq madaniyati va notiqlik san'ati asoslari". – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. O'zbekiston harbiy tarixi: Strategiya va taktika san'ati. (Jaloliddin Manguberdi harbiy merosiga oid bo'limlar). – Toshkent: Mudofaa vazirligi nashriyoti.

6. Robert A. Rhone. "Computer - Based Simulation in Military Training"- International Journal of Military Pedagogy, 2019.
7. Tojiyev M. "Harbiy pedagogika va psixologiya" darslik. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti, 2020.
8. Turg'unboyev K. "O'qitishning innovatsion va axborot texnologiyalari".- Toshkent: Innovatsiya, 2019.
9. Ziyomammedov B. "Pedagogik texnologiyalar: muammo va yechimlar". – Toshkent: Turon-Zamin-Ziyo, 2021.
10. Harbiy xizmatchilarning professional muloqoti va etikasiga oid uslubiy qo'llanmalar. – Toshkent: Mudofaa vazirligi, 2022.